

คุณลักษณะของนักบริหารในการสอนสังคมศึกษา

Characteristics of Administrator on Social Teaching

ดร. ดลนพร วราโพธิ์

นักวิชาการอิสระ

ดร. สายรุ้ง บุบผาพันธ์

นักการตลาด บริษัท แคนนอน มาร์เก็ตติ้ง (ไทยแลนด์) จำกัด

E-mail: somchai@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 2 สิงหาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 สิงหาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 กันยายน 2562

บทคัดย่อ

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาต้องมีปัญญา คือ ความรอบรู้เกี่ยวกับงานในหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปนักบริหารต้องทำหน้าที่บริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ดังนั้น เขาต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับตนเอง คนอื่น และงานในความรับผิดชอบนั้น คือนักบริหารมีความรู้ 3 เรื่อง ได้แก่ รู้ตน รู้คน และรู้งาน เหตุนั้น นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่เก่งและดี ต้องมีพลหรือกำลังภายใน 4 ประการ คือ ความฉลาด ความขยัน ความสุจริต และมนุษยสัมพันธ์ นักบริหารในการสอนสังคมศึกษา ต้องหมั่นพิจารณาตรวจสอบตนเองว่า มีพลครบทั้ง 4 ข้อหรือไม่ หากพบว่าตนขาดพลข้อใด ต้องพัฒนาข้อนั้น แม้พลทั้ง 4 ข้อ จะมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แต่พลข้อที่ 4 คือ สังคหพล จะสำคัญมาก เนื่องจากนักบริหารทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น

คำสำคัญ: คุณลักษณะนักบริหาร, การสอนสังคมศึกษา

Abstract

Characteristics of Administrator on Social Teaching was their knowledge as concern with works duties and persons. By conclusions of administrator must be manage themselves others people and responsibility. The administrators must to know 3 parts namely oneself man and works. Though, the expert administrator for social teaching must be have at least 4 skills clever diligent hones and humanity. Then, administrator for social teaching should have revise themselves for 4 skills or not, if some defective then they must develop to all until equally necessary. But the last one mean and the most important was Sangkahabala because administrator must use for manage by get some from others people.

Keywords: Characteristics of Administrator, Social Teaching.

บทนำ

ผู้ที่ทำการสอนสังคมศึกษาต้องบริหารและจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยาปานิณิสสูตร (อง. ปญจก. (ไทย) 22/53, 56)

1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

2) วิรูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียมแพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมี เครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

คุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 และข้อที่ 2 สำคัญมาก ส่วนข้อที่ 3 มีความสำคัญน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความชำนาญเฉพาะด้านได้

สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้งสามข้อมีความสำคัญพอ ๆ กัน นั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันเขาต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวสำหรับขึ้นเป็นนักบริหารระดับสูง นักบริหารระดับกลางบางคนไม่ได้เตรียมตัวให้พร้อมในด้านสติปัญญา เมื่อสูงขึ้นก็ถูกผู้ใต้บังคับบัญชานิินทาว่า “โง่แล้วยังขยัน” เหมือนกับภาษิตอังกฤษที่ว่า “สัญชาติลิ่งยิ่งปีนสูงขึ้นไปเท่าไร คนก็รู้ว่าเป็นลิ่งมากชิ้นเท่านั้น”

สำหรับนักบริหารระดับต้นที่ต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดนั้น คุณลักษณะข้อที่ 2 และที่ 3 คือ ความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์สำคัญมากแต่กระนั้นเขาก็ต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อที่ 1 คือ ปัญญาเอาไว้เพื่อเตรียมเลื่อนระดับกลางต่อไป

ขงจื้อเตือนว่า “อย่าหวังว่าใครไม่รู้ว่าคุณเก่ง หรือมีความสามารถ จงหวังแต่ว่า สักวันหนึ่งเมื่อคนเขายกย่องหรือเลื่อนตำแหน่งท่าน ท่านมีความเก่งและความสามารถสมกับที่เขายกย่องหรือเลื่อนตำแหน่งท่านหรือเปล่า

วิธีการบริหาร นอกจากนักบริหารที่ที่จะต้องมีความรู้ทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้ว สไตลหรือวิธีการบริหารก็เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร นักบริหารที่มีคุณลักษณะทั้งสามประการ อาจใช้วิธีการบริหารงานที่ตนเคยชิน วิธีการบริหารต่าง ๆ พอสรุปได้เป็น 3 ประการ ตามนัยแห่งอริปไตยสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231 ; 20/895/187) ดังนี้

1) **อัตตาริปไตย** หมายถึง การถือตนเองเป็นใหญ่ นักบริหารที่เป็นอัตตาริปไตย ถือตนเองเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ เขาเชื่อมั่นตนเองสูงมาก คิดว่าตัวเองฉลาดกว่าใคร จึงไม่รับฟังความคิดเห็นของใคร เขาไม่อดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ เขานิยมใช้พระเดชมากกว่าพระคุณ เมื่อบริหารงานนาน ๆ ไปจะไม่มีการกล้าคัดค้านหรือทัดทาน ลงท้ายนักบริหารประเภทนี้มักเป็นเผด็จการ ซึ่งวิธีการบริหารแบบนี้ทำให้ได้งานแต่เสียคน นั่นคืองานเสร็จเร็วทันใจนักบริหาร แต่ไม่ถูกใจคนร่วมงาน เขาผูกใจคนไม่ได้ เขาได้ความสำเร็จของงานแต่เสียเรื่องการตรองใจคน

2) **โลการิปไตย** หมายถึง การถือคนเป็นใหญ่ นักบริหารประเภทนี้ มีวิธีการทำงานที่ตรงกันข้ามกับประเภทแรกนั่นคือ นักบริหารแบบโลการิปไตย ไม่มีจุดยืนเป็นของตนเอง เขาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถตัดสินใจอะไร ถ้านั่งเป็นประธานอยู่ในที่ประชุมเขาจะฟังทุกฝ่ายก็จริง แต่เมื่อฝ่ายต่าง ๆ พูดขัดแย้งกัน เขาจะไม่ตัดสินใจชี้ขาด แต่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทุ่มเถียงทะเลาะกันเอง ใครเสนอความคิดอะไรมา เขาเห็นคล้อยตามด้วย จนไม่ยอมตัดสินใจเด็ดขาดลงไปที่ฝ่ายไหนถูกหรือผิด ในที่สุดลูกน้องต้องวิ่งเต้นเข้าหานักบริหารประเภทนี้เรื่อยไป ผลลงเอยด้วยลูกน้องตีกันเอง เพราะนักบริหารไม่ยอมวินิจฉัยชี้ขาดว่าจะทำตามข้อเสนอของใคร นักบริหารประเภทนี้ได้คนแต่เสียงาน นั่นคือทุกคนชอบเขา เพราะเขาเป็นคนอ่อนไม่เคยตำหนิใคร ลูกน้องจะทำงานหรือทิ้งงานก็ได้ เขาไม่กล้าลงโทษ เขาสุภาพกับทุกคน แต่ต้องครุ่นวายไร้ระเบียบและไม่มีผลงาน

3) **ธรรมาริปไตย** หมายถึง การถือธรรมหรือหลักการเป็นใหญ่ นักบริหารประเภทนี้ ยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งเพื่อทำงานให้สำเร็จ เขายินดีรับฟังคำแนะนำจากทุกฝ่าย ซึ่งรวมทั้งคนที่ไม่ชอบเขาเป็นส่วนตัว เขาแยกเรื่องงานออกจากความขัดแย้งส่วนตัว เขายอมโง่เพื่อศึกษาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ

ดั่งที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสสมหาเถร) นิพนธ์ไว้ว่า

โง่ไม่เป็นเป็นใหญ่ยาก	ฝากให้คิด
ทางชีวิต จะรุ่งโรจน์	โสทธิผล
ต้องรู้โง่ รู้ฉลาด	ปราดเปรื่องตน
โง่สิบหนดีกว่าเป่ง	เก่งเดี่ยวเดียว

นักบริหารประเภทนี้เดินทางสายกลาง คือใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ใครทำดีต้องให้รางวัล ใครทำชั่วต้องลงโทษ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

นิคคณเท นิคคหารห์ กำราบคนที่ควรกำราบ

ปคคณเท ปคคหารห์ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง (ช.ช. (ไทย) 27/2442/531)

การบริหารในการสอนสังคมศึกษาเช่นนี้ ทำให้ได้ทั้งคนและงาน นั่นคือ งานสำเร็จเพราะทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถ นักบริหารจะเปิดโอกาสให้คนที่ตนไม่ชอบได้ทำงานด้วย ถ้าเขาคณนั้นมีฝีมือ ดังกรณีของพระเดชพระคุณ พระธรรมมหาวิธานวัตร อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ใช้ทุกฝ่ายทำงานให้ท่าน ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนที่วิพากษ์วิจารณ์ท่าน ท่านกล่าวว่า “ใครจะด่าว่าเราบ้างก็ไม่ใช่ไร ขอสำคัญขอให้เขาทำงานให้เราแล้วกัน”

2. หลักธรรมเพื่อการบริหารการสอนสังคมศึกษา

วิธีบริหารงานในการสอนสังคมศึกษาที่ดี คือ ธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน นักบริหารแบบธรรมาธิปไตย ยึดธรรมเป็นหลักในการบริหาร เขามีธรรมที่เรียกว่า พละ 5 ประการ (อง. นวก. (ไทย) 23/5/392) อยู่ในใจ คือ

- 1) ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
- 2) วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
- 3) อดวัชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
- 4) สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากรอำนวยการ และควบคุม ได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้าม ถ้านักบริหารคนใดขาดคุณธรรมทั้ง 4 ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาต้องเป็นคนที่ดีฉลาดรอบรู้และขยันขันแข็ง เรื่องนี้เข้าใจได้ง่ายว่า เพราะเหตุใด คนโง่และเกียจคร้านเป็นนักบริหารเมื่อใด ก็พาองค์กรล่มจมเมื่อนั้น บางคนมีทั้งความฉลาดและความขยัน แต่เขาก็ไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นนักบริหาร เมื่อสอบถามแล้วก็ได้รับคำอธิบายจากผู้ใหญ่ว่า “คนคนนี้อะไร ๆ ก็ดีทรอก เสียอยู่อย่างเดียวคือเลว เขาเป็นคนที่ฉลาดและขยัน แต่ฉลาดโกงและขยันโกง”

ดังนั้น นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่ดีต้องมีความฉลาด ความขยัน และความสุจริต บางคนมีคุณธรรมทั้งสามประการ คือ เป็นคนฉลาด ขยันและสุจริต แต่เขาก็ไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นนักบริหาร เมื่อสอบถามแล้วก็ได้รับคำอธิบายว่า “คนคนนี้เป็นคนดีจริง แต่คงเป็นคนดีที่โลกไม่ต้องการ เพราะเขาถือตัวว่าฉลาดกว่าคนอื่น จึงได้เที่ยววิพากษ์วิจารณ์ชาวบ้าน ขยันก่อศัตรูทั่วไป เขาเป็นคนที่พูดไม่เข้าหูคนและค่อนข้างจะแล้งน้ำใจ” นี่แสดงว่า คนคนนี้ขาดมนุษยสัมพันธ์ จึงทำงานร่วมกับคนอื่นไม่ได้

เหตุนี้ นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่เก่งและดี ต้องมีผลหรือกำลังภายใน 4 ประการ คือ ความฉลาด ความขยัน ความสุจริต และมนุษยสัมพันธ์ นักบริหารในการสอนสังคมศึกษา ต้องหมั่นพิจารณาตรวจสอบตนเองว่า มีผลครบทั้ง 4 ข้อหรือไม่ หากพบว่าตนขาดผลข้อใด ต้องพัฒนาข้อนั้น แม้ผลทั้ง 4 ข้อ จะมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แต่ผลข้อที่ 4 คือ สังคหผล จะสำคัญมาก เนื่องจากนักบริหารทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ดังนั้น นักบริหารจะเสียเรื่องมนุษยสัมพันธ์ไม่ได้ นโปเลียนหาราช กล่าวว่า

การจะเป็นใหญ่ ท่านต้องมี 2 สิ่ง คือ

- 1) มีศัตรูที่กล้าแข็งที่สุด
- 2) มีมิตรที่ซื่อสัตย์ที่สุด

เพื่อจะขึ้นสูง ท่านจะต้องผ่านด่านอันตรายให้ได้ นั่นคือต้องเอาชนะอุปสรรคหรือศัตรูที่กล้าแข็งเสียก่อน ท่านจึงจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ แต่ท่านจะเอาชนะอุปสรรคหรือศัตรูไม่ได้ ถ้าท่านไม่มีกัลยาณมิตรที่ซื่อสัตย์ที่สุดไว้คอยช่วยเหลือท่าน ท่านจะมีมิตรเช่นนั้นได้ก็ด้วย “สังคหผล”

ต่อไปนี้ เราจะพิจารณาความหมายของผลแต่ละข้อ และวิธีพัฒนาผลสำหรับนักบริหาร

1) ปัญญาผล : กำลังแห่งความรู้ หมายถึง กำลังแห่งความรู้ ความรู้มีหลายระดับ บางคนเห็นคำว่า “ปัญญาผล” ก็สะกดและอ่านได้ แต่ไม่รู้ความหมายของคำ ในกรณีนี้ความรู้แค่อ่านออกจัดเป็นความรู้ระดับ “สัญญา” คือ ความจำได้หมายรู้ เมื่อตาเห็นภาพ การรับรู้ภาพจัดเป็นรูปสัญญา เมื่อหูได้ยินเสียง การรับรู้เสียงจัดเป็น สัทสัญญา ฯลฯ สัญญา (Perception) จึงเป็นการรับรู้เฉพาะส่วน คือ เห็นแค่นั้น รับรู้แค่นั้น ได้ยินแค่นั้น เข้าใจแค่นั้น ฯลฯ แต่ปัญญารู้มากกว่านั้น เพราะปัญญาเป็นความรู้ เช่น บางคนพอเห็นคำว่า “ปัญญาผล” ก็อธิบายได้ว่า หมายความว่าอย่างไร และจะพัฒนาขึ้นได้ด้วยวิธีไหน ความรู้ของเขาจัดเป็นปัญญา คือ รู้มากกว่าที่เห็น เข้าใจมากกว่าที่ได้ยิน เช่น เด็กของเราไม่สบายเราจับตัวเด็ก ก็รู้ว่าเด็กตัวร้อนจึงพาไปหาหมอ พอหมอจับตัวเด็กตรวจดูอาการเท่านั้น หมอรู้ว่าเด็กป่วยเป็นโรคอะไร และสั่งยารักษาโรคได้ ความรู้ของเราว่าเด็กตัวร้อนเป็นความรู้ระดับสัญญา ส่วนความรู้ของหมอเป็นความรู้ระดับปัญญา

ก. รู้ตน หมายความว่า นักบริหารต้องรู้จักความเด่นและความด้อยของตนเอง การรู้ความเด่นก็เพื่อทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถของตน ตามปกตินักบริหารมักมองเป็นความผิดพลาดของลูกน้องได้ง่าย แต่มองข้ามความผิดพลาดของตน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความผิดพลาดของคนอื่นเห็นได้ง่าย แต่ความผิดพลาดของตนเองเห็นได้ยาก”

เมื่อนักบริหารทำงานผิดพลาด ลูกน้องไม่กล้าบอกหรือแนะนำ ดังนั้น นักบริหารต้องหัดมองตนและตักเตือนตนเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “อตตนา โจทยตตานิ จงเตือนตนด้วยตนเอง” เช่น ถ้านักบริหารสั่งการหลายครั้ง แต่ลูกน้องไม่เข้าใจ นักบริหารก็อย่าด่วนตำหนิลูกน้องว่าโง่เง่า บางทีตัวเราเองอาจสั่งการไม่ชัดเจนก็เป็นได้ ดังภาษิตอุทานธรรมที่ว่า

“ถ้าพูดไป	เขาไม่รู้	อย่าขู่เขา
ว่าโง่งง	งมงาย	เซอะหนักหนา
ตัวของเรา	ทำไม	ไม่โกรธา
ว่าพูดจา	ให้เขา	ไม่เข้าใจ”

การที่นักบริหาร มักมองไม่เห็นความผิดพลาดของตนนั้น เป็นเรื่องธรรมดา เพราะวันหนึ่ง ๆ ดวงตาของเรามีไว้สำหรับมองด้านนอก มันไม่ได้มองตัวเราเอง เวลาคนอื่นทำผิดพลาดเราจึงเห็นทันที แต่เวลาเราทำผิดพลาดเองกลับมองไม่เห็น ดังนั้น เพื่อสำรวจตนเอง นักบริหารต้องหัดมองด้านใน คือ เจริญวิปัสสนา ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Insight คือมองด้านในนั่นเอง วิปัสสนากรรมฐานเน้นเรื่องการเจริญสติ พิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม หรือความดีและความชั่วในใจของเรา

โลกภายนอก	กว้างไกล	ใครใครรู้
โลกภายใน	ลึกซึ้งอยู่	รู้บ้างไหม
จะมองโลก	ภายนอก	มองออกไป
จะมองโลก	ภายใน	ให้มองตน

ข. รู้คน หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับคนร่วมงาน นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาต้องรู้ว่าใครมีความสามารถในด้านใด เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้น นักบริหารต้องรู้จักจริตของคนร่วมงาน เพื่อใช้งานที่เหมาะสมกับจริตของเขา ซึ่งจริต ได้แก่ คนที่ประพฤติบางอย่างเคยชินจนเป็นนิสัยจริต จึงหมายถึงประเภทนิสัยของคนมี 6 แบบด้วยกัน คือ (ช.ม. (ไทย) 29/727/435)

1) รากจริต คือ พวกรักสวยรักงาม มักทำอะไรประณีตเรียบร้อยและใจเย็น คนพวกนี้ชอบทำงานที่ต้องใช้ความละเอียดประณีต

2) โทสจริต คือ พวกใจร้อน ชอบความเร็ว และมักหงุดหงิดง่ายถ้าถูกขัดใจ คนพวกนี้ชอบทำงานที่ต้องใช้ความเร็ว

3) โมหจริต คือ พวกเขลาซึ่ม ขาดความกระตือรือร้นทำงานอืดอาด เฉื่อยชา ชอบหลับในที่ทำงานเป็นประจำ

4) สัทธาจริต คือ พวกเชื่อง่าย เวลา มีข่าวเรื่องแปลกแต่จริง เชื่อหรือไม่พวกนี้จะเชื่อก่อนใคร ตนพวกนี้ถ้าชอบใครจะทำงานให้เต็มที่

5) พุทธิจริต คือ พวกใฝ่รู้ เป็นคนช่างสงสัย รักการศึกษาหาความรู้ มักต้องการรายละเอียดมากกว่าคนอื่น คนพวกนี้ถนัดทำงานด้านวิชาการ

6) วิตกจริต คือ พวกช่างกังวล เป็นคนไม่กล้าตัดสินใจมักปล่อยเรื่องค้างไว้เป็นเวลานาน โดยไม่ยอมลงนาม หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าเราต้องการคนใส่เบรคให้การตัดสินใจของเราบ้าง ลองปรึกษาคนพวกนี้

คนจริตใด เราก็อทำงานร่วมกันกับพวกเขาได้ พวกที่นักบริหารต้องระวังให้มากคือ
วิกจริตที่แฝงเข้ามาในองค์กร

ค. **รู้งาน** หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับงานในความรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ในการวางแผน
บรรจบุคคลากร อำนาจการและติดตามประเมินผล ความรู้เรื่องงานมี 2 ลักษณะ คือ รู้เท่าและรู้ทัน

“รู้เท่า” คือ ความรู้รอบด้านเกี่ยวกับงานว่า มีขั้นตอนอย่างไร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับคน
อื่น ๆ อย่างไร และยังหมายถึงความรู้เท่าถึงการณ์ในเมื่อเห็นเหตุแล้วคาดว่าผลอะไรจะตามมา แล้ว
เตรียมการป้องกันไว้ เหมือนคนขับรถลงจากภูเขาที่เขาชินกับเส้นทางว่า ที่ใดมีเหวหรือเป็นทางโค้งอันตราย
แล้วขับอย่างระมัดระวังเมื่อถึงที่นั่นความรู้เท่าจึงช่วยให้มีการป้องกันไว้ก่อน

“รู้ทัน” หมายถึง ความรู้เท่าทันสถานการณ์ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็สามารถแก้ปัญหาเฉพาะ
หน้าได้ดี ดังกรณีของคนขับรถลงจากภูเขา แล้วรถเบรคแตก เมื่อเจอกับสภาพปัญหาเช่นนั้น เขาตัดสินใจ
ฉับพลันว่าจะทำอย่างไร นั่นเป็นความรู้ทันเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ความรู้เกี่ยวกับงานจึงได้แก่ ความรู้เท่าและความรู้ทัน รู้เท่าเอาไว้ป้องกัน รู้ทันเอาไว้แก้ไข

2) วิทยพละ : กำลังความเพียร หมายถึง กำลังความเพียรหรือความขยัน คนมีความขยัน
ต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง อาจกล่าวได้ว่า วิทยพละก็คือกำลังใจนั่นเอง กำลังใจต้องมากคู่กับกำลังปัญญาเสมอ

คนมีกำลังใจ แต่ไม่มีกำลังปัญญาจะเป็นคนบ้าบิ่น คนมีกำลังปัญญาแต่ขาดกำลังใจจะเป็น
คนขลาด คนที่มีทั้งกำลังใจและกำลังปัญญาจึงเป็นคนกล้าหาญ นักบริหารที่มีกำลังปัญญาแต่ขาดกำลังใจ
มักถือนโยบายหลบภัยหนีปัญหา

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่ดีต้องเป็นคนกล้าตัดสินใจ กล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความ
ยากลำบากที่รอคอยอยู่เบื้องหน้า เขาจะถือคติที่ว่า “ล้มเพราะเดินไปข้างหน้าดีกว่ายืนตะเทาอยู่กัที่” ใคร
ที่ไม่ก้าวเดินไปข้างหน้า จะกลายเป็นคนล่าหลัง เพราะคนอื่น ๆ ได้แซงขึ้นหน้าไปหมด นักบริหารต้องกล้า
ลองผิดลองถูก ถ้าทำผิดพลาดก็ถือว่าเป็นครู ใครที่ถนอมตัวจนไม่กล้าทำอะไรเลย จัดเป็นคนขลาด เขาควร
ฟังคำเตือนของ นโปเลียนมหาราชที่ว่า

“คนที่ไม่ทำอะไรผิด คือคนที่ไม่ทำอะไรเลย”

ผู้ทำการใหญ่ย่อมต้องเจออุปสรรค เหมือนต้นไม้สูงใหญ่มีกิ่งจะเจอลมแรง นักบริหารในการ
สอนสังคมศึกษาต้องกล้าจับโครงการใหญ่หรืองานใหญ่ ถือคติว่า “คนสร้างงาน งานก็สร้างคน” ถ้าขยัน
ทำงานยาก ๆ ความชำนาญก็จะตามมา คนที่ผ่านร้อนผ่านหนาวมามาก จะฉลาดและแกร่งขึ้น ดังนั้น นัก
บริหารจะต้องไม่หลบเลี่ยงหน้าที่ที่ลำบากยากเย็น ถือคติที่ว่า “ว่าสูงชันได้เพราะมีลมต้าน คนจะสูง
เพราะเผชิญอุปสรรค” พระพุทธเจ้ายังต้องรบกับมารก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังคำกล่าวที่ว่า “มารไม่มี
บารมีไม่แก่” ไม่มีความสำเร็จอันใดที่ได้มาโดยไม่ต้องลงทุนลงแรง

3) อนุวัชพล : กำลังแห่งการงานที่ไม่มีโทษ หมายถึง นักบริหารในการสอนสังคมศึกษา ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธมฺมญฺเจว สุจฺริตํ บุคฺคลคฺวรประพฺตติธรรม (หน้าที่) ให้สุจริต ชีวิตคนเราเปรียบเสมือนเรือหรือนาวา ชีวิตที่แล่นไปในท้องมหาสมุทร เรือส่วนมากอัปปางก่อนถึงจุดหมาย เพราะมีรูรั่วให้น้ำทะเลไหลเข้าข้างใน เรือจึงจมอย่างรวดเร็ว เหมือนกับนักบริหารหลายคนเสียนาคตเพราะถูกจับได้ว่าทุจริตต่อหน้าที่ หรือมีประวัติต่างพร้อย เพราะนาวาชีวิตของพวกเขา มีรูรั่ว หนึ่งรูรั่วของชีวิตเช่นนี้ พระท่านเรียกว่า อบายมุข แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม นักบริหารหลายคนเสียนาคตเพราะถูกฝือบายมุขเข้าสิง นักบริหารต้องหลีกเลี่ยงอบายมุข

พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนที่ติดอบายมุข หากประสงค์ที่จะถอนตัวออกมา ต้องใช้วิธีทั้งสองของข้างติดหล่ม ดังนี้

1) เขาจะต้องช่วยตัวเองก่อนด้วย โยนิโสมนสิการ คือการคิดถึงโทษภัยของอบายมุข และอธิษฐานจิตว่าจะต้องเลิกอบายมุขให้จงได้

2) เมื่ออธิษฐานจิตแน่วแน่แล้ว เขาต้องขอรับความช่วยเหลือจากภักษณมิตร เช่น ขอรับการบำบัดรักษาด้วยยาจากแพทย์ ในกรณีของคนติดยาเสพติด ขอคำแนะนำจากพระสงฆ์ หรือการปลูกปลอบให้กำลังใจจากสมาชิกในครอบครัว

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่ปลอดอบายมุขจะไม่มีรูรั่วในชีวิต และไม่มี ความจำเป็นที่เขาจะต้องทุจริตคอร์รัปชัน เมื่อตนเองเป็นคนซื่อมือสะอาด เขาย่อมสามารถควบคุมคนอื่นให้สุจริตต่อหน้าที่ นักบริหารที่มีแผลเต็มตัวจะไม่กล้าตำหนิหรือลงโทษใคร เข้าทำนองที่ว่า “ไก่อเห็นตีนงู งูเห็นนมไก่”

เหตุนี้ นักบริหารต้องถนอมตัวไว้อย่าให้มีประวัติต่างพร้อยด้วยการรักษาศีล 5 และหลีกเลี่ยงอบายมุข นักบริหารผู้ประพฤติธรรม ดำรงมั่นในความสุจริตเช่นนั้น ย่อมเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ร่วมงาน เมื่อมีผู้นำที่ดี คนอื่น ๆ ในองค์กรย่อมมีกำลังใจและคนชั่วก็ไม่กล้าทำชั่ว นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาผู้สุจริต ย่อมเป็นที่เคารพยำเกรงของคนร่วมงานก็จริง แต่เขาจะนั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงานไม่ได้ ข้าขาดกำลังที่ 4 คือ สังคหพละ

4) สังคหพละ : กำลังแห่งการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหารในการสอนสังคมศึกษา ถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ก็จะไม่มีความช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้ เรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึง วิธีผูกใจคน พระองค์ตรัสว่า รถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิมสลักคอยตริงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกัน ฉันทใด คนในสังคมก็ฉันทนั้น คือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน ลิมสลักดังกล่าวนี้คือ สังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/44)

1) ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้ทานจะช่วยผูกใจคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถมิตตาตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้” และนักบริหารอาจให้ทานได้ 3 วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจนี้สำคัญมาก ในยามที่เขาตกต่ำมีความเดือดร้อน

ข. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือมิตรภาพกลับคืนมา

2) ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) นักบริหารที่ดี จะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

3) อัถถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย บั้นวันบั้นควายให้ลูกท่านเล่น” นักบริหารที่ดีต้องทำอัถถจริยาได้หลาย ๆ วิธี เช่น บริการช่วยเหลือเขายามเจ็บป่วย หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ใต้บังคับบัญชา

4) สมานัตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติที่ว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” นักบริหารที่ดี ต้องกล้ารับผิดชอบในผลของการตัดสินใจของตน ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้อง ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง

3. การสอนสังคมศึกษาต้องพัฒนาปัญญา

ปัญญา คือ ความรู้ตน รู้คน และรู้งาน เป็นสิ่งสำคัญในการบริหารในการสอนสังคมศึกษา นักบริหารต้องพัฒนาปัญญาอยู่เสมอ ด้วยวิธีพัฒนาปัญญา 3 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) ดังนี้

1) **สุตมยปัญญา** หมายถึง ความรอบรู้ที่เกิดจากสุตตะ คือการรับข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ คนที่มีปัญญาประเภทนี้ต้องเป็นคนอ่านมากและฟังมาก ใครที่จดจำเรื่องราวที่อ่านและฟังแล้วได้มากมาย เรียกว่าพหูสูต

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษา ต้องพัฒนาปัญญาขั้นสุดจะอยู่เสมอ นั่นคือเกาะติดสถานการณ์ด้วยการขยันอ่านหนังสือ ใช้ข้อมูลจากงานวิจัย และฟังคำแนะนำของวิทยาการหรือผู้เชี่ยวชาญ ก่อนสั่งการแต่ละครั้ง นักบริหารต้องมีข้อมูลพร้อมเพื่อประกอบการตัดสินใจ

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาคควรมีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นที่เสนอแนะจากทุกฝ่าย เขาไม่ควรปิดใจตัวเองไม่รับข้อมูลใหม่ เพราะหลงผิดคิดว่าตัวเองรู้ดีอยู่แล้ว เขาควรยึดแนวปฏิบัติของโสกราตีส ผู้กล่าวว่า “หนึ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้ คือรู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้” เมื่อรู้ตัวว่าขาดความรู้ในเรื่องใด โสกราตีส ก็ศึกษาหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ

พระพุทธเจ้าเสนอคำสอนในทำนองเดียวกัน เมื่อพระองค์ตรัสว่า “คนโง่ (พาล) ที่รู้ตัวเองว่าเป็นคนโง่ ยังพอเป็นคนฉลาด (บัณฑิต) ได้บ้าง แต่คนโง่ที่สำคัญผิดคิดว่าเป็นคนฉลาด จัดเป็นคนโง่แท้ ๆ”

ดังนั้น นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาต้องรู้จักแก่งัดทำโง่ เพื่อศึกษาหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ดังภาษิตที่ว่า “หัดนั่งเป็นบ้าง หัดโง่เป็นบ้าง หัดแพ้เป็นบ้าง นั่นแหละ ท่านกำลังชนะ และกำลังฉลาดขึ้น”

เวลาศึกษาความรู้เรื่องใหม่ นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาต้องเก็บความรู้เก่าใส่ลิ้นชักสมองไว้ชั่วคราว อย่งให้เรื่องเก่าครอบงำความคิด กลายเป็นอคติบังตาเสียจนไม่ยอมรับข้อมูลใหม่ หรือไม่ยอมปรับเปลี่ยนความคิดให้ทันเหตุการณ์ นั่นคือต้องมี ยถาภูตญาณทัสสนะ หมายถึง ความรู้เห็นตามความเป็นจริง นักบริหารต้องรู้จักคนตามที่เขาเป็น ไม่ใช่ชอบใคร หลงใคร ก็ปกป้องคนนั้น ทั้ง ๆ ที่เขาทำผิดมหันต์หรือเกลียดใคร ก็ตำหนิคนนั้น ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้ทำผิดอะไรเลย นักบริหารต้องมองคนตามที่เป็นจริง ด้วยการถอดแว่นสีออกจากปัญญาจักขุ

อคติหรือความลำเอียง เปรียบเสมือนแว่นสีที่เราสวมใส่ ซึ่งกำหนดให้เรามองโลกไปตามสีของแว่น เราไม่สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง คนที่สวมแว่นสีเขียวจะมองเห็นทุกสิ่งเป็นสีเขียว คนที่สวมแว่นสีแดงจะมองเห็นทุกสิ่งเป็นสีแดง สีที่แท้จริง คืออะไรเขาไม่มีทางทราบ อคติที่ว่านั้นมี 4 ประการ คือ (ที.ปา. (ไทย) 11/176/196)

1) ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ถ้าเราชอบใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไร เราเห็นกับเขาไปเสียทุกอย่าง

2) โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ถ้าเราชังใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไร เรารู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด

3) โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ถ้าเราขาดข้อมูลในเรื่องใดพอมมีคนให้ข้อมูลเท็จในเรื่องนั้น เรามักเชื่อเขาและตัดสินใจผิดพลาดได้ง่าย

4) ภยากติ (ลำเอียงเพราะกลัว) ถ้าผู้มีอำนาจสั่งให้เราพูดหรือทำสิ่งซึ่งขัดกับความรู้สึกของเรา บางครั้งเราจำเป็นต้องทำตามเพราะความกลัวภัย

นักบริหารที่ดีต้องมีความยุติธรรมในหัวใจ เขาตัดสินใจคนตามที่เป็นจริง เพราะเขาไม่ยอมให้อคติทั้ง 4 ประการ มาเป็นม่านบังตา เขาจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่เขาเห็นหรือได้ยินด้วยจิตตามยปัญญา

2) **จินตตามยปัญญา** หมายถึง ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่เราได้มาจากการฟังหรือการอ่าน สุตมยปัญญา เปรียบเสมือนการรับประทานอาหารในชั้นตักใส่ปาก จินตตามยปัญญา เปรียบเสมือนการเคี้ยวอาหารให้ละเอียดแล้วกลืนลงไป คนบางคนฟังเรื่องอะไรแล้วเชื่อทันทีโดยไม่ทันพิจารณา เหมือนกับกับคนที่กลืนอาหารโดยไม่ทันได้เคี้ยว การพินิจพิจารณาไตร่ตรองเรื่องที่ฟังหรืออ่าน รวมถึงการตรวจสอบแหล่งข่าว แหล่งข้อมูล หรือหนังสืออ้างอิง เหล่านี้เป็นกระบวนการของจินตตามยปัญญา คนบางคนจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มาก แต่วิเคราะห์ไม่เป็น บางคนท่องกฎหมายได้ทุกมาตรา แต่ไม่สามารถตีความตามกฎหมายเหล่านั้นได้ คนเหล่านี้ขาด จินตตามยปัญญา คนที่มีจินตตามยปัญญา ได้แก่ คนที่คิดเป็นตามแบบโยนิโสมนสิการ

โยนิโส แปลว่า ถูกต้อง แยกคาย

มนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจหรือการคิด

ดังนั้น โยนิโสมนสิการจึงหมายถึง การทำไว้ในใจโดยแยกคาย หรือการคิดเป็นถูกต้องตรงตามความเป็นจริงได้ว่า

“สืปากว่าไม่เท่าหนึ่งตาเห็น

สืตาเห็นไม่เท่าหนึ่งมือคลำ

สืมือคลำไม่เท่าหนึ่งทำไว้ในใจ”

คำว่า “ทำไว้ในใจ” คือ โยนิโสมนสิการ การคิดแบบโยนิโสมนสิการ สรุไปได้ 4 วิธี คือ

1) **อุปายมนสิการ (คิดถูกวิธี)** หมายถึง การคิดที่อาศัยวิธีการ (Methodology) อันสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา เช่นเดียวกับการทำวิจัยต้องมีระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม หากใช้วิธีวิจัยผิดก็จะไม่ได้ความจริงในเรื่องนั้น

การตรวจสอบความจริงบางเรื่องต้องใช้วิธีอุปนัย (Induction) บางเรื่องต้องใช้วิธีนิรนัย (Deduction) แต่บางเรื่องต้องใช้ประสบการณ์ตรงเป็นเครื่องตรวจสอบยืนยันความจริง เช่น พระพุทธเจ้าทรงค้นพบว่า การทรมานตนหรือทุกข์กิริยาไม่ใช่วิธีบำเพ็ญเพียรที่ถูกต้อง เมื่อพระองค์ทรงหันมาใช้วิธีบำเพ็ญเพียรทางจิต จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

2) **ปถมนสิการ (คิดมีระเบียบ)** หมายถึง การคิดที่ดำเนินตามขั้นตอนของวิธีการคิดนั้น ๆ ไม่มีการลัดขั้นตอน หรือด่วนสรุปเกินข้อมูลที่ได้มา

การด่วนสรุป จัดเป็นเหตุผลวิบัติ (Fallacy) ประการหนึ่งดังกรณีที่เราหยิบผลส้มผลหนึ่งมาชิม เมื่อผลส้มนั้นเปรี้ยว เราก็ด่วนสรุปว่า ส้มที่เหลือในลังทั้งหมดเปรี้ยว นอกจากนั้นการคิดต้องดำเนินตรงทางไปสู่เป้าหมาย โดยไม่มีการฟังซ่านออกนอกทาง นั่นคือ นักบริหารต้องมีสมาธิในการคิด บางครั้งกำลังค้นคว้าข้อมูลเพื่อทำวิจัยเรื่องน้ำท่วมอยู่ดี ๆ เมื่อพบข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องภัยแล้ง ก็ลืมนึกถึงจุดหมายเดิม เขาไปเสียเวลาซึ่งออกนอกทางไปเลย คนนี้ไม่มีปถมนสิการ

3) การถนอมสติการ (คิดมีเหตุผล) หมายถึง การคิดจากเหตุโดยไปหาผล (อัมมัญญ์ ญุตตา) และการคิดจากผลสาวกลับไปหาเหตุ (อัตตัญญุตตา) และการคิดแบบนี้จะทำให้ผู้บริหารเป็นคนที่รู้เท่าทันเหตุการณ์ เมื่อจะสั่งการณแต่ละครั้งต้องคาดได้ว่า ผลอะไรจะตามมา หรือเมื่อเห็นความผิดปกติเกิดขึ้นในองค์การ ต้องสามารถบอกได้ว่ามาจากสาเหตุอะไร นอกจากนั้นผู้บริหารไม่กลัวความล้มเหลว อันที่จริงความล้มเหลวไม่มีสิ่งที่เรียกว่าเป็นความล้มเหลว แท้ที่จริง คือวิบากหรือผลของกรรมที่ไม่ดี ถ้าเราอยากประสบความสำเร็จครั้งต่อไป เราต้องทำกรรมคือเหตุที่ดี แล้ววิบากหรือผลที่ดีก็จะตามมา

4) อุปาทมสติการ (คิดเป็นกุศล) หมายถึง การคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) คือคิดให้มีความหวัง และได้กำลังใจในการทำงาน เมื่อเห็นหรือได้ยินอะไรก็เก็บมาปรับใช้ประโยชน์ในหน่วยงานของตน ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า

“เมื่อข้าพเจ้าเห็นคนสองคนเดินสวนทางมา คนหนึ่งเป็นคนดี อีกคนหนึ่งเป็นคนเลว คนทั้งสองเป็นครูของข้าพเจ้าได้เท่ากัน เมื่อเห็นคนดี ข้าพเจ้าพยายามเอออย่างเขา”

3) **ภาวนามยปัญญา** หมายถึง ความรอบรู้ที่เกิดโดยประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ หรือการลงมือทำจริง ๆ สุตมยปัญญา ทำให้นักบริหารได้ข้อมูลใหม่ จินตามยปัญญา ทำให้ได้ความคิดที่ดี ส่วนภาวนามยปัญญา ทำให้มีผลงานเป็นรูปธรรม

นักบริหารบางคน มีความรู้และความคิดดี แต่ไม่มีผลงาน เพราะไม่ยอมลงมือทำตามความคิด ส่วนบางคนมีความรู้ดี แต่ไม่สามารถนำความรู้ออกมาใช้ทันที่ คนเหล่านี้ขาดความชำนาญในการปฏิบัติ ดังคำกล่าวที่ว่า “มีเงินให้เขาทำ มีความรู้อยู่ในตำรา” เมื่อเกิดความจำเป็นก็เรียกความรู้ขึ้นมาใช้ไม่ได้ ดังนั้นภาวนามยปัญญา จึงมีความสำคัญในการบริหาร เพราะเป็นความรู้ที่แปรงทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ ดังกรณีต่อไปนี้

เมื่อพระเจ้าจันทรคุปต์ผู้ก่อตั้งราชวงศ์เมารยะของอินเดีย ยกทัพมาตีเมืองหลวงของกษัตริย์เชื้อสายกรีก ผู้ปกครองภาคเหนือของอินเดียนั้น ปรากฏว่ากองทัพของพระเจ้าจันทรคุปต์ประสบความสำเร็จ พระเจ้าจันทรคุปต์หนีเอาชีวิตรอด ไปซ่อนพระองค์ด้านหลังกระท่อมชานาในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ขณะที่หลบซ่อนอยู่นั้นพระองค์ได้ยินเสียงเด็กร้อง และแม่ของเด็กได้กล่าวกับเด็กด้วยเสียงอันดังว่า “เจ้าโจ้ ขนมห้างยังร้อนอยู่ เจ้าก่ดกินมันตรงกลางได้อย่างไร ปากเจ้าก็พองหมดหรอก เจ้าควรก่ดกินขนมห้างที่ร้อน โดยเริ่มจากมุมรอบ ๆ ก่อนมิใช่หรือ”

เมื่อได้ยินคำพูดประโยคนี้ พระเจ้าจันทรคุปต์ได้ความคิดว่า พระองค์เองก็ไม่ต่างจากเด็กคนนั้น การยกทัพมาตีเมืองหลวงในขณะที่ข้าศึกยังเข้มแข็ง ก็มีลักษณะการเหมือนกับการก่ดกินขนมห้างร้อน ๆ ที่ตรงกลาง พระองค์จึงประสบความสำเร็จด้วยดี ดังนั้น พระเจ้าจันทรคุปต์จึงคิดเปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ โดยใช้ยุทธการ “ปาล้อมเมือง” คือนำทัพยึดเมืองเล็กรอบนอกให้ได้ก่อนที่จะบุกตีเมืองหลวง เช่นเดียวกับการเริ่มกินขนมห้างจากมุมโดยรอบมาก่อน ในที่สุดพระองค์ก็ได้ประสบความสำเร็จเพราะใช้ยุทธวิธีนี้ ซึ่งเกิดจากการได้ยินคำ

ด้าเด็กของหญิงชาวบ้านคนหนึ่ง ในกรณีนี้พระเจ้าจันทร์คุปต์ได้ตั้งปัญญาสามประการ คือ ได้สุดมยปัญญา จากการฟังคำพูดของหญิงชวมนา ได้จินตมยปัญญาจากนำคำพูดนั้นมาไตร่ตรอง จนค้นพบยุทธวิธีใหม่ และได้ภวานามยปัญญา จากการแปรงยุทธวิธีการในสนามรบ

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาบางคนมีความคิดแปลกใหม่ดี แต่ไม่ยอมนำความคิดนั้นไปปฏิบัติ เขาจึงไม่มีภวานามยปัญญา ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเขาขาดกำลังใจไปปฏิบัติ

บทสรุป

นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่ดีต้องมีความฉลาด ความขยัน และความสุจริต บางคนมีคุณธรรมทั้งสามประการ คือ เป็นคนฉลาด ขยันและสุจริต แต่เขาก็ไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นนักบริหาร เมื่อสอบถามแล้วก็ได้รับคำอธิบายว่า “คนคนนี้เป็นคนดีจริง แต่คงเป็นคนดีที่โลกไม่ต้องการ เพราะเขาถือตัวว่าฉลาดกว่าคนอื่น จึงได้เที่ยววิพากษ์วิจารณ์ชาวบ้าน ขยันก่อศัตรูทั่วไป เขาเป็นคนที่พูดไม่เข้าหูคนและค่อนข้างจะแล้งน้ำใจ” นี่แสดงว่า คนคนนี้ขาดมนุษยสัมพันธ์ จึงทำงานร่วมกับคนอื่นไม่ได้ นักบริหารในการสอนสังคมศึกษาที่ดีต้องเป็นคนกล้าตัดสินใจ กล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบากที่รอคอยอยู่เบื้องหน้า เขาจะถือคติที่ว่า “ล้มเพราะเดินไปข้างหน้าดีกว่ายืนตะเทาอยู่กับที่” ใครที่ไม่ก้าวเดินไปข้างหน้า จะกลายเป็นคนล่าหลัง เพราะคนอื่น ๆ ได้แซงขึ้นหน้าไปหมด นักบริหารต้องกล้าลองผิดลองถูก ถ้าทำผิดพลาดก็ถือว่าเป็นครู ใครที่ถนอมตัวจนไม่กล้าทำอะไรเลย จัดเป็นคนฉลาด

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย จำนวน 21. 926 หน้า อรรถกถาและคัมภีร์เฉพาะที่พิมพ์เป็นเล่มแล้ว 28. 318. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ที่ 10, 11.* กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2534). *วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปาราชิกกณ๗-สัหาทีเสสาทิ-มหาวคคาที อฎฐกถา.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *กษววิตรณือฎฐกถา.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.
- _____. (2532). *ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี มหาวคคอฎฐกถา.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.
- _____. (2532). *ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี ปาฎีกวคคอฎฐกถา.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.
- _____. (2533). *สมโมหวิโนทริยา นาม อภิธมมฎฐกถาย วิภังควณณนา.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
